



LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2022. gada 30. martā

lietā Nr. 2021-23-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Irēna Kucina, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis, Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

pēc Aivara Lemberga pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2022. gada 1. marta tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtās un astotās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 101. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtā daļa noteic, ka balsošana vēlētāja atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Savukārt saskaņā ar tā paša panta astoto daļu aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsošana tiek organizēta šo personu atrašanās vietā šā panta pirmajā un ceturtajā daļā noteiktajā kārtībā (turpmāk kopā – apstrīdētās normas).

2. Pieteikuma iesniedzējs – Aivars Lembergs (turpmāk arī – Pieteikuma iesniedzējs) – uzskata, ka apstrīdētās normas viņam ierobežo Satversmes 101. panta pirmajā daļā un otrās daļas pirmajā teikumā garantētās tiesības, ciktāl šīs normas liedz pašvaldības domes vēlēšanās balsot personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums un kuras atrodas brīvības atņemšanas vietā, kas nav tā apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā šīs personas ir reģistrētas. Pieteikuma iesniedzējam kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, un viņš atrodas ieslodzījuma vietā tāda vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš nav reģistrēts. Lai varētu īstenot savas tiesības balsot pašvaldības domes vēlēšanās, Pieteikuma iesniedzējs vērsies ar iesniegumu Centrālajā vēlēšanu komisijā un pie procesa virzītāja – Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas –, bet viņa lūgums atteikts.

Apstrīdētās normas formāli esot noteiktas ar likumu, tomēr konkrētajā gadījumā tās neesot likums materiālā nozīmē, jo šīs normas esot pretrunā ar labas likumdošanas principu. Proti, likumdevējs neesot pārbaudījis to atbilstību Satversmei, ņemot vērā Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos paustās atziņas. Tas, ka Saeimas vēlēšanu likums tika pārskatīts, liecinot, ka Saeimas deputāti izpratuši nepieciešamību demokrātiskā valstī nodrošināt mehānismu, kā vēlētāji, kuriem kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums vai kuri izcieš ar brīvības atņemšanu saistītu sodu, varētu bez nepamatotiem ierobežojumiem realizēt savas tiesības balsot vēlēšanās. Tomēr likumdevējs neesot rīkojies, paredzot līdzīgu regulējumu arī Pašvaldības domes vēlēšanu likumā, un tādējādi esot pieļāvis Satversmes 101. panta pārkāpumu pretēji Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos paustajām atziņām.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka apstrīdētajās normās noteiktajam ierobežojumam nav Satversmes 116. pantā minētā legítimā mērķa, tāpēc apstrīdētās normas esot pretrunā ar Satversmes 101. panta pirmo daļu un otrās daļas pirmo teikumu. Pēc Pieteikuma iesniedzēja domām, Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtās daļas mērķis visdrīzāk ir atvieglot pašvaldību domju vēlēšanu komisiju darbu, atbrīvojot tās no pienākuma organizēt balsošanu tiem vēlētājiem, kuri atrodas ārpus attiecīgā vēlēšanu apgabala teritorijas. Tomēr mērķis atvieglot izpildvaras darbu pats par sevi neatbilstot nevienam no Satversmes 116. pantā minētajiem legítimajiem mērķiem. Savukārt Pašvaldības domes vēlēšanu likuma

32. panta astotā daļa, ciktāl tā attiecina uz apcietinātajām personām to kārtību, kāda pirms tam bija paredzēta vienīgi personām, kuras nevar ierasties vēlēšanu iecirknī veselības stāvokļa dēļ, un jo īpaši – ciktāl tā attiecina uz apcietinātajām personām tādu ierobežojumu, ka personai jāatrodas sava vēlēšanu apgabala teritorijā, drīzāk esot uzskatāma par likumdevēja kļūdu. Šāda ierobežojuma objektīvu pamatojumu neesot iespējams rast. Turklāt Pieteikuma iesniedzējs izteicis viedokli arī par samērīguma principa ievērošanu, proti, pastāvot citi, alternatīvi risinājumi, kas mazāk ierobežotu Satversmes 101. panta pirmajā daļā un otrās daļas pirmajā teikumā Latvijas Republikas pilsonim garantētās pamattiesības, bet būtu tikpat iedarbīgi kā balsošana ieslodzījuma vietā vai balsošana pa pastu.

Pamattiesību ierobežojums neesot samērīgs, proti, labums, ko no tā iegūst sabiedrība, neesot lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Sabiedrības labums jeb interese apstrīdētajās normās neesot konstatējama, jo par sabiedrības interesi nevarot uzskatīt pašvaldību vēlēšanu komisiju darba atvieglošanu. Tieši pretēji – sabiedrība esot ieinteresēta, lai vēlēšanās piedalītos pēc iespējas vairāk pilsoņu un lai pilsoņu iesaistīšanās demokrātiskajā procesā netiktu apgrūtināta. Tādējādi tiktu panākta ievēlēto pašvaldību domju plašāka leģitimitāte un ļauts ievēlēt tādu pašvaldības domes sastāvu, kas precīzāk atspoguļotu vietējo vēlētajū kopuma viedokli. Sabiedrības interesēs esot ne vien tas, lai Pašvaldības domes vēlēšanu likumā būtu formāli ietvertas tiesības balsot pašvaldības domes vēlēšanās aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājāmām personām, ja tām kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums, bet arī tas, lai attiecīgās personas šīs pamattiesības varētu faktiski īstenot.

Ierobežojumu noteikšana balsošanai pašvaldības domes vēlēšanās apcietinātām personām, kuras uzskatāmas par nevainīgām, ja attiecīgie ierobežojumi nav nepieciešami kriminālprocesuālo darbību veikšanai vai kārtības un drošības uzturēšanai ieslodzījuma vietā, bet faktiski liedz apcietinātajām personām balsot pašvaldības domes vēlēšanās, neesot pieļaujama un neesot samērīga.

Viedoklī par lietas materiāliem Pieteikuma iesniedzējs norāda – neviena pieaicinātā persona nav apgalvojusi, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 101. pantam. Pieteikuma iesniedzējs nepiekrīt Saeimas viedoklim, proti, tam, ka viņa pamattiesību aizskārums ir radies nevis apstrīdēto normu, bet gan to nepareizas piemērošanas dēļ. Apstrīdētajās normās ietvertais tiesiskais regulējums esot

nepārprotams, un šīs normas neesot iespējams interpretēt tādējādi, ka no tām izrietētu apcietinātā tiesības balsot pašvaldību vēlēšanās, ja viņš neatrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Šādu apstrīdēto normu interpretācijas rezultātu nevarot panākt ne ar vienu tiesību normu interpretācijas metodi, jo likumdevējs esot izsmeļoši noteicis, kurām apcietinātajām personām tiek organizēta balsošana to atrašanās vietā. Pieteikuma iesniedzējs uzsver, ka izskatāmā lieta neattiecas tikai uz šauru personu loku, bet skar vietējās varas demokrātiskās legītimācijas procesu, proti, vēlēšanu vispārsvaīgumu. Turklāt no Ieslodzījuma vietu pārvaldes sniegtās informācijas esot redzams, ka apcietināto personu skaits ir ievērojams.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka no apstrīdētajām normām neizriet Satversmes 101. pantā noteikto tiesību ierobežojums, kā arī lūdz izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā.

Pēc Saeimas ieskata, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu tiesvedība izskatāmajā lietā būtu izbeidzama, jo pieteikums neatbilstot Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas prasībām. Nepastāvot arī šā likuma 19.³ panta trešajā daļā minētie apstākļi, kuru dēļ Satversmes tiesa būtu tiesīga izskatīt ierosināto lietu, jo konkrētā pieteikuma izskatīšana neesot vispārsvaīga. Pieteikuma iesniedzējam esot bijusi iespēja, ievērojot subsidiaritātes principu, vērsties administratīvajā tiesā pirms konstitucionālās sūdzības iesniegšanas. Iestādes bezdarbība, nenodrošinot Pieteikuma iesniedzējam iespēju balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts, esot vērtējama kā faktiskā rīcība. Tā esot pārbaudāma administratīvajā tiesā, kas uzskatāma par efektīvu vispārējo tiesību aizsardzības līdzekli. Turklāt persona varot arī prasīt no iestādes tai labvēlīgu faktisko rīcību, citstarp prasīt, lai iestāde tai nodrošina tiesības balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā persona ir reģistrēta. Tāpat administratīvajā procesā esot iespējams saņemt arī atbilstīgu atlīdzinājumu par iestādes prettiesisku faktisko rīcību.

Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izrietot nevis no apstrīdētajām normām, bet tieši no tiesību normu nepareizas piemērošanas, jo tās personas, kurām Latvijas Republikā nav tiesību vēlēties domi, likumdevējs izsmeļoši norādījis Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 6. pantā un šo personu lokā nav

iekļautas apsūdzētās personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums. Turklāt šādu uzskatu esot apstiprinājusi arī Administratīvā apgabaltiesa, atzīstot, ka tādām personām kā Pieteikuma iesniedzējs ir nodrošināmas tiesības balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā attiecīgā persona ir reģistrēta. Saskaņā ar Vēlētāju reģistra likuma 2. pantu vēlētāju reģistrs nodrošinot citstarp to personu uzskaiti, kurām atbilstoši Pašvaldības domes vēlēšanu likumam ir tiesības vēlēties Latvijā. Ja persona, kurai piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums – , ir iekļauta vēlētāju reģistrā, tad šādai personai vajagot būt nodrošinātām tiesībām balsot pašvaldības domes vēlēšanās tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā šī persona ir reģistrēta.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka likumdevējs ir paredzējis apcietinājumā esošām personām tiesības balsot un Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotajā daļā noteicis, ka aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsošana tiek organizēta šo personu atrašanās vietā. Attiecībā uz šīm personām tiek piemērota Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta pirmā un ceturtā daļa, kas nosaka: ja atsevišķi vēlētāji veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, iecirkņa komisija, pamatojoties uz šo vēlētāju vai viņu pilnvarotas personas rakstveida iesniegumu, kas reģistrēts īpašā žurnālā, organizē balsošanu šo vēlētāju atrašanās vietā, nodrošinot aizklātību. Tomēr balsošana vēlētāja atrašanās vietā notiekot tikai tad, ja vēlētājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Savukārt tad, ja vēlētājs atrodas cita vēlēšanu apgabala teritorijā, viņam faktiski netiekot nodrošinātas vēlēšanu tiesības.

Atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem apcietinātās personas tiek izvietotas izmeklēšanas cietumos, kur tām jāatrodas tikmēr, kamēr nav nodrošināta kriminālprocesā piemērotā drošības līdzekļa – apcietinājums – izpilde. Kriminālprocesa norises laikā lēmumus attiecībā uz apcietinātajiem pieņemot konkrētā procesa virzītājs, proti, pēc procesa virzītāja pieprasījuma apcietināto varot ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā uz laiku, kas nepieciešams procesuālo darbību veikšanai un tiesas procesiem. No spēkā esošā tiesiskā regulējuma izrietot, ka apcietināto var pārvietot uz citu vietu tikai likumā noteiktajos gadījumos un par

nepieciešamību apcietināto pārvietot ārpus ieslodzījuma vietu sistēmas lemj procesa virzītājs.

Tieslietu ministrija atzīst, ka tehnisku risinājumu neesības dēļ personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, tiek ierobežotas tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, ja šīs personas atrodas slēgta tipa iestādē un apcietinājuma vieta nesakrīt ar vēlēšanu apgabalu, kurā attiecīgā persona ir reģistrēta kā vēlētājs. Tomēr šī problēma neesot tikai tehniska vien, jo pilsoņtiesību ierobežošana apcietinātajiem esot uzskatāma par apcietināto personu tiesību pārkāpumu. Vēlēšanu tiesības esot atzītas par svarīgākajām politiskajām tiesībām, un valsts pienākums esot nodrošināt, lai tās būtu praktiski īstenojamas bez nepamatotiem ierobežojumiem.

5. Pieaicinātā persona – Iekšlietu ministrija – norāda, ka tā savas kompetences ietvaros nevar sniegt viedokli par jautājumiem, kam ir nozīme izskatāmajā lietā.

Iekšlietu ministrija paskaidro, ka tā piedalījies likumprojekta “Grozījumi Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā” sagatavošanā, attiecīgo likumu Saeima pieņēmusi 2020. gada 11. jūnijā un ar to citstarp grozīts Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. pants. Taču Iekšlietu ministrijas sniegtie priekšlikumi neesot skāruši apstrīdētajās normās ietverto tiesisko regulējumu, bet bijuši saistīti ar citām Pašvaldības domes vēlēšanu likuma normām.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētās normas, ciktāl tās liedz aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsot ieslodzījuma vietā, kas atrodas ārpus tā vēlēšanu apgabala teritorijas, kura vēlētāju sarakstā šīs personas ir reģistrētas, ierobežo Satversmes 101. pantā personām garantētās tiesības.

Tiesībsargs uzskata: lai arī Saeima atsaucas uz administratīvās tiesas praksi, kurā atzītas apcietināto personu tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās arī tad, ja šīs personas atrodas apcietinājuma vietā ārpus attiecīgā vēlēšanu apgabala, minētie nolēmumi attiecas uz pārkāpuma atzīšanu, nevis uz tiesību nodrošināšanas mehānismu. Pat ja tiesas atzīst apcietināto tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās arī tad, ja viņi atrodas ārpus attiecīgā vēlēšanu apgabala, neskaidrs un

nenoregulēts paliekot jautājums par balsošanas organizēšanu ieslodzījuma vietās un vēlēšanu iecirkņos. Tiesībsargs uzskata, ka ir pamats pieteikumu izvērtēt pēc būtības, jo konkrētā konstitucionālā sūdzība esot vispārsvērīga, jo īpaši ņemot vērā norādi uz tiesību aizsardzības līdzekļa neefektivitāti un nepieciešamību izvērtēt normatīvā regulējuma trūkumus.

Satversmes 101. pants garantējot pilsoņiem vairākas formas, kādās viņi var īstenot savu līdzdalību valsts un pašvaldību darbībā. Ar līdzdalību valsts un pašvaldību darbībā pamatā esot saprotamas tiesības, balsojot un kandidējot vēlēšanās, piedalīties likumdevēja – Saeimas – un pašvaldību veidošanā. Līdzdalības formas varot izpausties tiešā vai netiešā veidā, un tās nedrīkstot būt formālas – līdzdalībai vajagot būt efektīvai, jo tikai efektīva piedalīšanās atbilstot tautvaldības principam. Arī šo tiesību aizsardzības mehānismiem vajagot būt efektīviem. Valstij ne tikai vajagot garantēt pilsonim formālas tiesības, bet tai esot pienākums arī radīt priekšnoteikumus (iespēju), lai pilsonis būtu spējīgs piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, to darot apzināti un izprotot būtību.

Ierobežojums, kas liedz apcietinātajām personām, atrodoties ieslodzījuma vietā, piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, ja šīs personas neatrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā ir reģistrētas, noteikts Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtajā daļā. Ierobežojums esot noteikts ar likumu, kas pieņemts likumā noteiktajā kārtībā. Apstrīdētās normas ļaujot apcietinātajām un tiesājamām personām piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, tomēr minētā panta ceturtajā daļā esot uzlikts vēlēšanu tiesību ierobežojums, nosakot, ka balsošana vēlētāja atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Vērtējot ierobežojuma leģitīmo mērķi, tiesībsargs norāda, ka valsts iestāžu faktiskās grūtības nodrošināt ieslodzījuma vietās ilgstoši esošo personu piedalīšanos pašvaldības domes vēlēšanās nav identificējamās ar leģitīmu mērķi. Šāds leģitīmais mērķis esot apšaubāms, jo nesamērīgi ierobežojot personu pamattiesības, proti, tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās. Speciālā tiesību norma nedrīkstētu sašaurināt indivīdiem Satversmes 101. pantā garantētās tiesības.

Tiesībsargs apšaubā to, ka ir izvērtēti alternatīvi līdzekļi vēlēšanu tiesību nodrošināšanai apcietinātajām personām ieslodzījuma vietās. Šajā ziņā esot saskatāmas organizatoriskas problēmas, proti, esot ļoti sarežģīti gan nogādāt

attiecīgos vēlētājus atbilstošajos vēlēšanu iecirkņos, gan panākt, ka dažādu vēlēšanu iecirkņu pārstāvji ierodas balsojuma pieņemšanai ieslodzījuma vietās. Tomēr neesot vērtēts tas, vai nepastāv alternatīvi veidi, kā varētu nodrošināt ieslodzījuma vietās esošo personu līdzdalību pašvaldības domes vēlēšanās.

Šobrīd valsts spējot organizēt un nodrošināt dalību pašvaldības domes vēlēšanās tiem Latvijas pilsoņiem, kuri dzīvo ārvalstīs. Tādējādi esot iespēja izvērtēt, vai arī apcietinātajām personām ieslodzījuma vietās nevarētu organizēt piedalīšanos pašvaldības domes vēlēšanās ar balsojumu pa pastu vai rast citas alternatīvas, kas mazāk ierobežotu personām garantētās tiesības. Apcietinātajām personām būtu nodrošināmas tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, jo pašvaldība, pie kuras aizdomās turētā, apsūdzētā vai tiesājamā persona pieder, būšot primārais atbalsta sniedzējs šai personai pēc atbrīvošanas no apcietinājuma.

2014. gada 13. februārī tiesībsargs nosūtījis atzinumu Tieslietu ministrijai, Centrālajai vēlēšanu komisijai un Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai, norādot, ka pārbaudes lietā tika konstatēti nopietni trūkumi normatīvajā regulējumā attiecībā uz apcietināto personu iespējām efektīvi realizēt savas likumā noteiktās tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās. Tiesībsargs lūdzis Tieslietu ministriju sadarbībā ar atbildīgajām iestādēm līdz 2014. gada 1. oktobrim novērst trūkumus attiecīgajos normatīvajos aktos un viņu par to informēt.

7. Pieaicinātā persona – Centrālā vēlēšanu komisija – uzskata, ka saskaņā ar spēkā esošo tiesisko regulējumu vēlēšanu komisijām un vēlēšanu iecirkņu komisijām ir jāievēro Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtās daļas nosacījums, proti, balsošana vēlētāja atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Lai nodrošinātu balsošanu citos gadījumos, nepieciešami šā likuma grozījumi, kuros būtu noteikta kārtība, kādā vēlēšanu tiesības ir īstenojamas.

Tiesiskās paļāvības un vienlīdzības principi no valsts prasot savlaicīgu un precīzu likuma regulējumu visos jautājumos, kas skar vēlēšanu norisi, lai vēlēšanu likumā ietvertās tiesības vienlīdzīgi varētu izmantot visi vēlēšanu procesa dalībnieki. Vēlēšanu procesā neesot pieļaujama brīva, patvaļīga tiesību normu interpretācija, kas novestu pie atšķirīgas vēlēšanu komisiju rīcības pēc būtības vienādos gadījumos un tādējādi dotu pamatu apšaubīt vēlēšanu rezultātu legimitāti.

2016. gadā Centrālā vēlēšanu komisija, ņemot vērā tiesībsarga atzinumu pārbaudes lietā par apcietināto personu tiesībām piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās un Administratīvās apgabaltiesas atziņas, esot vērtējusi jautājumu par vēlētājiem, kuri nevar nobalsot vēlēšanu dienā vai iepriekšējās balsošanas dienās, ja ilgāku laiku pirms vēlēšanu dienas neatrodas tajā administratīvajā teritorijā, kurā tiem deklarēta dzīvesvieta, piemēram, par personām, kuras uzturas sociālās aprūpes centros, aizdomās turētajām un apsūdzētajām personām, kuras atrodas apcietinājumā, kā arī personām, kuras vēlēšanu laikā uzturas slimnīcās. Kā problēmas risinājums ieteikts Latvijas teritorijā ieviest balsošanu pa pastu. Tā kā Centrālajai vēlēšanu komisijai nav likumdošanas iniciatīvas tiesību, attiecīgs likumprojekts ticis iesniegts Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijai ar lūgumu to virzīt izskatīšanai Saeimā, taču Saeimas sēdē likumprojekts esot noraidīts. Atkārtoti šādus priekšlikumus Centrālā vēlēšanu komisija parlamentā neesot rosinājusi. Savukārt pēc 2021. gada pašvaldību domju vēlēšanām komisija esot sniegusi Tieslietu ministrijai viedokli par to, kā turpmāk varētu tikt nodrošinātas iespējas balsot apcietinājumā esošajām personām, kuras neatrodas savā vēlēšanu apgabalā.

8. Pieaicinātā persona – Ieslodzījuma vietu pārvalde – uzskata, ka apcietinātajam, kurš vēlas piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, bet atrodas ieslodzījuma vietā citā administratīvajā teritorijā, vajadzētu būt nodrošinātai iespējai piedalīties vēlēšanās. Proti, Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 25. pantā citstarp uzsvērts, ka katram pilsonim bez jebkādas diskriminācijas un bez nepamatotiem ierobežojumiem jābūt tiesībām un iespējai balsot.

Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 4. panta trešā daļa paredzot izņēmuma gadījumu, kad apcietinātais no ieslodzījuma vietas var tikt pārvietots uz citu vietu. Proti, pēc procesa virzītāja pieprasījuma apcietināto varot ievietot īslaicīgās aizturēšanas vietā uz laiku, kas nepieciešams procesuālo darbību veikšanai un tiesas procesiem. Savukārt Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 11.¹ panta pirmā daļa nosakot, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks, ievērojot medicīniskos, drošības un noziedzības novēršanas kritērijus, var pārvietot apcietināto uz citu izmeklēšanas cietumu. Saskaņā ar minētā panta otro daļu tā izmeklēšanas cietuma administrācija, uz kuru pārvietots apcietinātais, informējot

procesa virzītāju par apcietinātā pārvietošanu uz konkrēto izmeklēšanas cietumu. No šā tiesiskā regulējuma izrietot, ka apcietināto nevar pārvietot uz jebkuru vietu ar jebkuru iemeslu, piemēram, uz citu administratīvo teritoriju, lai nodrošinātu viņa piedalīšanos pašvaldības domes vēlēšanās, bet var apcietināto pārvietot tikai likumā paredzētajos gadījumos. Par nepieciešamību apcietināto pārvietot ārpus ieslodzījuma vietas lemjot konkrētā procesa virzītājs.

9. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Eiropas studiju fakultātes profesore *Dr. iur. Ilga Kreituse* – uzskata, ka vēlēšanu tiesību īstenošanas mehānismam jāattiecas vienādi pret visiem pilsoņiem, kuriem ir vēlēšanu tiesības.

Vēlētājs, kurš uzturas ārvalstī, vēlēšanās var piedalīties, balsojot pa pastu. Līdzīga vēlēšanu tiesību realizācijas iespēja varot tikt piemērota citām pilsoņu grupām, kas noteiktu apstākļu dēļ vēlēšanu laikā neatrodas savā vēlēšanu apgabalā. Balsojums pa pastu atbilstot politisko tiesību realizācijas pilnveidei, ņemot vērā mūsdienu tehnoloģiskās iespējas. Neesot pieņemams tas, ka ar vēlēšanu tiesību ierobežojumiem saistīti jautājumi būtu jārisina individuāli attiecībā uz katru atsevišķo indivīdu.

10. Pieaicinātā persona – *Mg. soc. pol. Arnis Cimdars* – norāda, ka līdzšinējie grozījumi Pašvaldības domes vēlēšanu likumā attiecībā uz apcietināto personu iespējām piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās nav bijuši galvenie vēlēšanu kārtības grozījumi. Visbiežāk šā likuma normas esot grozītas sakarā ar līdzīgām izmaiņām Saeimas vēlēšanu likumā vai Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumā. Latvijā, atšķirībā no citām Eiropas valstīm, neesot vēlēšanu kodeksa. Tādēļ dažādie vēlēšanu likumi netiekot grozīti vienlaicīgi.

Visbūtiskākās izmaiņas, kas ieviestas Pašvaldības domes vēlēšanu likumā un īsā laikā varētu ietekmēt arī apcietināto personu iespējas balsot pašvaldības domes vēlēšanās, esot veiktas 2020. gadā, ieviešot pašvaldības domes vēlēšanās jaunu balsošanas procedūru – balsošanu pa pastu – gadījumos, kad vēlētājs uzturas ārvalstī.

11. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes docētāja *Dr. iur. Kitija Bite* – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst

Satversmes 101. pantam. Lai arī likumdevējs ar tiesību normu var ierobežot personas tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, šādi ierobežojumi nedrīkstot būt diskriminējoši pret apcietinājumā esošu personu, kura atrodas ieslodzījuma vietā nevis savas, bet citas pašvaldības teritorijā.

ANO Cilvēktiesību komiteja noteikusi, ka pilsoņu tiesības piedalīties valsts lietu kārtošanā, balsošanas tiesību īstenošana un tiesības uz vienlīdzīgu pieeju valsts dienestam nevar tikt ierobežotas citādi kā tikai uz likuma pamata un objektīvu iemeslu dēļ. Starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības normas nosakot gan personas tiesības piedalīties valsts pārvaldē, izmantojot balsošanas tiesības un tiesības tikt ievēlētai, gan arī valsts pienākumu nodrošināt šīs tiesības bez diskriminācijas un nepamatotām atšķirībām. Tātad nepietiekot ar tiesību normām, kas ierobežo vai aizliedz dalību vēlēšanās, bet esot nepieciešams arī izvērtēt, kādi objektīvi iemesli varētu būt par pamatu vēlēšanu tiesību ierobežošanai vai aizliegumam, jo vēlēšanas esot viens no veidiem, kādos izpaužas līdzdalība publiskajā pārvaldē.

Ar vēlēšanu tiesību ierobežojumu, proti, aizliegumu piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās personām, kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietās, esot konkretizēta Satversmes 101. panta otrās daļas ģenerālklausula “pilntiesīgi Latvijas pilsoņi”. Pašvaldību konkrētā administratīvajā teritorijā varot vēlēti tie Latvijas pilsoņi, kuri atbilst Pašvaldības domes vēlēšanu likumā izvirzītajiem kritērijiem un neizcieš sodu brīvības atņemšanas vietās. Tomēr likumdevējs personas atrašanos ieslodzījuma vietā neesot noteicis par balsošanas aizlieguma kritēriju, jo aizdomās turētais vai apsūdzētais, kuram kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums, var piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās.

Atbilstoši apstrīdētajām normām balsošana vēlētajā atrašanās vietā notiekot tikai tad, ja vēletājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēletāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotā daļa skaidri atspoguļojot likumdevēja izšķiršanos par brīvības atņemšanas soda nošķiršanu no apcietinājuma kā drošības līdzekļa, kamēr attiecībā uz personu saskaņā ar nevainīguma prezumpciju nav stājies spēkā notiesājošs spriedums un tā ir atzīstama par aizdomās turamo vai apsūdzēto. Persona, kurai piemērots aizdomās turamā vai apsūdzētā statuss un noteikts drošības līdzeklis – apcietinājums –, saglabājot saikni ar savu pašvaldību, un tai esot saglabājamas tiesības piedalīties lemsnā par pašvaldībai saistošiem jautājumiem, tostarp piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās.

Savukārt persona, kurai ir notiesātā statuss un kura izcieš brīvības atņemšanas sodu ieslodzījuma vietā, uz īsāku vai ilgāku laiku saikni ar pašvaldību zaudējot, un tāpēc likumdevējs esot ierobežojis šādas personas tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās. Tādējādi likumdevējs personai Satversmē garantētās tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās esot ierobežojis minimālā apjomā, šīs tiesības atņemot tikai tām personām, kuras uz notiesājoša sprieduma pamata izcieš brīvības atņemšanas sodu, un šāds ierobežojums esot atzīstams par Satversmei atbilstošu.

Būtisks esot vēl viens apstrīdētajā normā ietvertais aspekts – ieslodzījuma vietas ģeogrāfiskais izvietojums un atrašanās konkrētas pašvaldības administratīvajā teritorijā. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturrtā daļa nosakot, ka vēlēšanu tiesības var tikt īstenotas vēlētajā atrašanās vietā tikai tad, ja vēlētais atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēletāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Šī norma no vēletāju loka izslēdzot tās personas, kuras saskaņā ar tā paša panta astoto daļu varētu balstot kā aizdomās turamie vai apsūdzētie, kuriem piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums.

Šī likumdevēja izšķiršanās kļuvusi par iemeslu tam, ka cilvēktiesību īstenošanas iespējas divām identiskām personu grupām ir atšķirīgas. Pie pirmās grupas piederot personas, kuras atrodas ieslodzījuma vietā tās pašvaldības teritorijā, kuras vēletāju sarakstā ir reģistrētas, – šīs personas varot īstenot savas vēlēšanu tiesības. Savukārt pie otras grupas piederot personas, kuras atrodas ieslodzījuma vietā nevis tās pašvaldības teritorijā, kuras vēletāju sarakstā ir reģistrētas, bet gan citas pašvaldības teritorijā, – šīs personas nevarot īstenot savas vēlēšanu tiesības. Kaut arī visu šo personu tiesiskais statuss ir identisks – aizdomāts turētais vai apsūdzētais – un tām piemērots identisks drošības līdzeklis – apcietinājums –, tās nevarot vienlīdzīgi realizēt savas vēlēšanu tiesības. Turklāt persona pati nevarot izvēlēties, kurā ieslodzījuma vietā tā tiks turēta.

Likumdevēja izšķiršanās par šādu pamattiesību ierobežošanu, turklāt nenorādot objektīvus iemeslus, neesot pamatota. Personas tiesības piedalīties pašvaldības darbā esot ierobežotas, ja tai piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums – un tās ieslodzījuma vieta atrodas citas pašvaldības administratīvajā teritorijā. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotā daļa nosakot tādas vēlēšanu tiesību ierobežojumus, kuri ir atkarīgi no ieslodzījuma vietu ģeogrāfiskā

izvietojuma, un tāpēc neatbilstot Satversmes 101.pantā ietvertajām vēlēšanu tiesībām.

12. Pieaicinātā persona – Mg. iur. Ērika Gribonika – norāda, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmei.

Drošības līdzeklis – apcietinājums – esot vērsts uz Kriminālprocesa likuma 1. pantā definētā kriminālprocesa mērķa sasniegšanu un piemērojams bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. Personas atrašanās apcietinājumā neesot pamats citstarp tās aktīvo vēlēšanu tiesību ierobežošanai, ja tas nav nepieciešams taisnīga krimināltiesisko attiecību noregulējuma panākšanai un sabiedrības aizsardzībai pret izolējamo personu.

Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 5. un 6. pants, konkretizējot Satversmes 101. panta otrās daļas pirmajā teikumā ietvertās tiesības, nosakot, ka starp tām personām, kurām ir tiesības vēlēties pašvaldības domi, ir arī personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums. Savukārt apstrīdētās normas, paredzot kārtību, kādā personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, var īstenot aktīvās vēlēšanu tiesības, saturot arī papildu pazīmi, proti, prasību pēc personas atrašanās tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētajū sarakstā attiecīgā persona ir reģistrēta. Līdz ar to apstrīdēto normu aptvertais personu loks ir sašaurināts un attiecīgi sašaurināts ir arī Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 5. pantā ietvertās tiesību normas regulēšanas priekšmets.

Likumdevējs esot izsmeļoši noteicis, kurām apcietinātajām personām tiek organizēta balsošana, un apstrīdētajās normās uzsvēris, ka tikai tās personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums un kuras atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētajū sarakstā tās ir reģistrētas, var piedalīties balsošanā. Par to liecinot arī apstrīdēto normu pieņemšanas process. Proti, pirms 2004. gada 11. novembra likuma “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā” pieņemšanas jau esot paredzēta tāda prasība, ka personai, lai tā varētu īstenot aktīvās vēlēšanu tiesības, jāatrodas savas pašvaldības teritorijā. Nosakot tādu pašu kārtību attiecībā uz personām, kurām kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums, likumdevējs esot apzināti precizējis, ka, paplašinot to subjektu loku, kuriem ir tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, šīs tiesības tomēr nav paredzēts attiecināt uz visām personām, kurām kā drošības līdzeklis ir

piemērots apcietinājums. Tādējādi secināms, ka likumdevējs apzināti nav vēlējies piešķirt tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās tām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums un kuras neatrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā ir reģistrētas.

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 104. panta otro daļu tiesai, ja tā uzskata, ka apstrīdētās tiesību normas neatbilst Satversmei vai starptautisko tiesību normai (aktam), tiesvedība lietā esot jāaptur un jānosūta motivēts pieteikums Satversmes tiesai, un Pieteikuma iesniedzējam konkrētajā gadījumā neesot iespēju aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Lai arī faktiski abas personu grupas – personas, kuras izcieš cietumsodu, un personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, – atrodas brīvības atņemšanas iestādēs, tās esot nošķiramas, jo atrodoties atšķirīgos apstākļos. Par apcietinājuma un brīvības atņemšanas atšķirībām liecinot to mērķi – personas atrašanās apcietinājumā un brīvības atņemšanas soda izciešana esot divi atšķirīgi personas tiesiskie stāvokļi. Tāpat arī regulējums, kāds piemērojams attiecībā uz minētajām personu grupām, esot atšķirīgs. Līdz ar to atšķirīgi varot būt arī gadījumi, kad pieļaujama šo personu pamattiesību ierobežošana, un apmērs, kādā tā pieļaujama.

Apstrīdētajās normās personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, paredzētais ierobežojums neesot atkarīgs no apcietinātā personības, izdarītā noziedzīgā nodarījuma vai kādu citu ar konkrēto personu saistītu apstākļu izvērtējuma. Ierobežojums esot atkarīgs tikai un vienīgi no personas atrašanās vai neatrašanās tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā persona ir reģistrēta, tādēļ nevarot atzīt, ka ierobežojums būtu objektīvi pamatots un saprātīgs. Neesot skaidrs arī tas, kādas Satversmē garantētās vērtības likumdevējs vēlējies ar attiecīgo ierobežojumu aizsargāt. Finanšu vai cilvēkresursu trūkums neesot pietiekams iemesls tam, lai ierobežotu citstarp to personu tiesības vēlēties pašvaldības domi, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums.

Ikvienai personai, kurai kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums, no šīm īpašajām pakļautības attiecībām ar valsti izrietošais ievainojamības, neaizsargātības stāvoklis nosakot nepieciešamību stingri ievērot šādas personas pamattiesības un nodrošināt tai efektīvu iespēju šīs tiesības īstenot. Apstrīdētās normas ierobežojot tādu personu pamattiesības, kuru pārvietošanās brīvība ir

ierobežota un atrašanās vieta noteikta neatkarīgi no to gribas, un šāds ierobežojums neesot attaisnojams.

Secinājumu daļa

13. Saeima, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu, lūdz izbeigt tiesvedību lietā par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei.

Pēc Saeimas ieskata, tiesvedība izskatāmajā lietā būtu izbeidzama, jo pieteikums neatbilstot Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas prasībām, proti, Pieteikuma iesniedzējs neesot izmantojis vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus. Saeima norāda, ka nepastāv arī šā likuma 19.² panta trešajā daļā minētie apstākļi, kuru dēļ Satversmes tiesa būtu tiesīga izskatīt ierosināto lietu, jo konkrētā pieteikuma izskatīšana neesot vispārsvarīga. Turklāt Saeima uzskata, ka Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izriet nevis no apstrīdētajām normām, bet gan no to nepareizas piemērošanas (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 33. lp. un 7. sēj. 149.–150. un 154. lp.*).

Savukārt Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētās normas ir imperatīvas un ir formulētas nepārprotami, kā arī nepieļauj izņēmumus. Pieteikuma iesniedzējs atrodies šo normu tvērumam tipiskā situācijā, un viņam neesot tādu tiesību aizsardzības līdzekļu, kas ļautu panākt, lai attiecīgās pašvaldības vēlēšanu komisija nodrošina viņam iespēju balsot 2021. gada 5. jūnija pašvaldības domes vēlēšanās. Tā kā Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izrietot tieši no apstrīdētajām normām, tad nepastāvot reāli un efektīvi vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi viņa pamattiesību aizskāruma novēršanai, turklāt Satversmes tiesas likums nepieprasot izsmelt formāli pastāvošas iespējas (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 4.–5. lp.*).

Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktais dod Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet neparedz pienākumu to izbeigt. Ja lietā ir sniegti argumenti par tiesvedības izbeigšanu, tiesa tos izvērtē pirms apstrīdētās normas satversmības izvērtēšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 15. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-63-01 13. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms pārbaudīs, vai ir pamats izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā.

14. Lai izlemtu jautājumu par tiesvedības izbeigšanu pēc Saeimas lūguma, izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jānoskaidro: 1) vai Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izriet tieši no apstrīdētajām normām un 2) vai Pieteikuma iesniedzējam bija tādas iespējas aizstāvēt savas pamattiesības, kas var tikt uzskatītas par vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas izpratnē.

14.1. Pēc Saeimas ieskata, Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izriet nevis no apstrīdētajām normām, bet gan no šo normu nepareizas piemērošanas. Tās personas, kurām Latvijā nav tiesību vēlēties domi, likumdevējs esot izsmēļoši norādījis Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 6. pantā. Minētais pants neaizliedzot personai, kurai kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, un likumdevējam neesot bijis nolūka šīm personām atņemt tiesības balsot. Tas, ka personai ir piemērots apcietinājums, neesot pamats personas izslēgšanai no vēlēšanu reģistra. Tiesību piemērotājam esot pienākums novērst šo likuma nepilnību, un Latvijas tiesu prakse apliecinot to, ka administratīvās tiesas ir tiesīgas izmantot juridisko metodi – tiesību tālākveidošana –, lai aizpildītu likuma robu.

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka ir būtiski nošķirt jautājumu par apstrīdētā tiesiskā regulējuma satversmību no jautājuma par to, vai apstrīdētais tiesiskais regulējums ir personai pareizi piemērots (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-09-01 11.2. punktu*). Turklāt tiesību normas kļūdaina piemērošana nav pamats tiesību normas satversmības izvērtēšanai Satversmes tiesā (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*).

Pašvaldības domes vēlēšanu likumā tiesības balsot ir paredzētas arī personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums. Attiecībā uz minēto personu balsošanas kārtību ir piemērojama Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta pirmā un ceturtā daļa. Saskaņā ar minētā panta pirmo daļu gadījumā, ja atsevišķi vēlētaji veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, iecirkņa komisija, pamatojoties uz šo vēlētajū vai viņu pilnvarotas personas rakstveida iesniegumu, kas reģistrēts īpašā žurnālā, organizē balsošanu šo vēlētajū atrašanās vietā, nodrošinot aizklātību. Savukārt Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtā daļa paredz, ka balsošana vēlētajū atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētajis atrodas tā

vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Līdz ar to tām apcietinātajām personām, kas atrodas apcietinājuma vietā cita vēlēšanu apgabala teritorijā, balsošana atbilstoši Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtajai daļai nav iespējama.

Tātad apstrīdētās normas un nevis to piemērošana nosaka ierobežojumu piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās tām apcietinātajām personām, kuras atrodas ārpus tā vēlēšanu apgabala teritorijas, kura vēlētāju sarakstā šīs personas ir reģistrētas.

Tādējādi Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izriet tieši no apstrīdētajām normām.

14.2. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka subsidiaritātes principa ievērošanai nepieciešams izsmelt reālās un efektīvās iespējas aizstāvēt aizskartās pamattiesības, nevis izmantot jebkurus teorētiski iespējamus tiesību aizsardzības līdzekļus, kas varētu jebkādā veidā attiekties uz pieteikuma iesniedzēja situāciju (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 14. punktu*).

Šī atziņa citstarp nozīmē to, ka pastāv reāla iespēja ar konkrēto tiesību aizsardzības līdzekli panākt tādu materiāltiesisku rezultātu, kas novērstu iespējamo pamattiesību aizskārumu. Ja imperatīva norma ir formulēta nepārprotami, pieteikuma iesniedzējs atrodas šīs normas tvērumam tipiskā situācijā un nav šaubu par normas piemērošanu konkrētajā gadījumā, tad Satversmes tiesas likums neprasa izsmelt tādas formāli pastāvošas iespējas pārsūdzēt iestādes faktisko rīcību, kuru izmantošanas rezultātā acīmredzami nav sagaidāms personai labvēlīgs lēmums.

14.2.1. Saeima atbildes rakstā un papildu paskaidrojumos norāda, ka iestādes bezdarbība, nenodrošinot Pieteikuma iesniedzējam tiesības balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts, esot vērtējama kā faktiskā rīcība. Pieteikuma iesniedzējam esot bijusi iespēja iesniegt administratīvajā tiesā pieteikumu par iestādes faktisko rīcību (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 33.–34. lp. un 7. sēj. 149. lp.*).

Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 31. pantu privātpersona var vērsties tiesā, lai tā veiktu kontroli pār iestādes faktiskās rīcības tiesiskumu. Kā to nosaka minētā likuma 91. panta ceturtnā daļa, privātpersona iestādes faktisko rīcību var apstrīdēt un pārsūdzēt tāpat kā administratīvo aktu.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka vērsšanās administratīvajā tiesā ir uzskatāma par vispārējo tiesību aizsardzības līdzekli. Tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām savas kompetences robežās vērtē ne tikai Satversmes tiesa, bet arī citas tiesas, tostarp arī administratīvajai tiesai lietas izskatīšanas ietvaros ir kompetence izvērtēt piemērojamo tiesību normu atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 17. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2018-19-03 15.1. punktu*).

Tādējādi Pieteikuma iesniedzējam vispārīgi pastāvēja iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, kuru izmantošanu Satversmes tiesa parasti uzskata par priekšnoteikumu lietas ierosināšanai pēc konstitucionālās sūdzības.

14.2.2. Kā secināts iepriekš, saskaņā ar apstrīdētajām normām balsošana pašvaldības domes vēlēšanās iespējama tikai tādā gadījumā, ja vēlētais atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēletāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Tādējādi apstrīdētās normas ir imperatīvas un ir formulētas nepārprotami, kā arī nepieļauj izņēmumus, un Pieteikuma iesniedzējs atrodas to tvērumam tipiskā situācijā.

14.2.3. Saeima arī norāda, ka Administratīvā apgabaltiesa jau ir vērtējusi tādu pašu gadījumu, kāds ir izskatāmās lietas pamatā, un 2016. gada 7. jūlija spriedumā lietā Nr. A420278914 secinājusi, ka personai, kurai piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums –, ir jānodrošina tiesības balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēletāju sarakstā šī persona ir reģistrēta, pat tad, ja apcietinājumā šī persona atrodas cita vēlēšanu apgabala teritorijā (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 33. lp. un 7. sēj. 147.–148. lp.*). Savukārt papildu paskaidrojumos Saeima atsaucas arī uz Administratīvās rajona tiesas 2015. gada 11. jūnija spriedumu lietā Nr. A420324614 un norāda: tas apstāklis, ka personai ir piemērots apcietinājums, nav pamats šādas personas izslēgšanai no vēletāju reģistra (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 147.–148. lp.*).

Pēc abiem minētajiem administratīvo tiesu spriedumiem Satversmes tiesa secina, ka persona vērsusies tiesā pēc tam, kad pašvaldību domju vēlēšanas jau bija notikušas. Tiesībsargs pamatoti norāda, ka administratīvo tiesu prakse, uz kuru atsaucas Saeima savā atbildes rakstā un papildu paskaidrojumos, attiecas uz pārkāpuma atzīšanu, nevis uz personas tiesību nodrošināšanas mehānismu. Pat ja administratīvās tiesas atzīst apcietināto personu tiesības piedalīties pašvaldību domju

vēlēšanās arī tad, ja tās atrodas ārpus konkrētā vēlēšanu apgabala, noregulēts paliekot jautājums par to, kā organizēt šo balsojumu ieslodzījuma vietās un vēlēšanu iecirkņos (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 51. lp.*). Arī Saeima piekrīt, ka nav iespējams Pieteikuma iesniedzējam nodrošināt iespēju vēlēt jau notikušajās pašvaldības domes vēlēšanās (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 151. lp.*).

Pēc Saeimas ieskata, administratīvajā procesā ir iespējams piemērot pagaidu noregulējuma līdzekļus un kā pagaidu noregulējuma līdzeklis var būt arī tāds tiesas lēmums, kas līdz tiesas spriedumam aizstāj pieprasīto iestādes faktisko rīcību, proti, tiesas lēmums, kas nodrošinātu personai tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 34. lp. un 7. sēj. 149. lp.*). Taču Saeima izskatāmajā lietā nav iesniegusi nevienu judikatūras piemēru tam, ka administratīvo tiesu praksē šāds gadījums būtu bijis un piemērotais pagaidu noregulējuma līdzeklis būtu bijis efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis. No Saeimas minētajiem administratīvo tiesu nolēmumiem izriet, ka pagaidu noregulējuma līdzeklis nav ticis piemērots un personai netika nodrošinātas tiesības balsot attiecīgajās pašvaldības domes vēlēšanās.

Tādējādi nav gūstams apstiprinājums tam, ka personai, kurai piemērots apcietinājums un kura atrodas ieslodzījuma vietā ārpus tā vēlēšanu apgabala teritorijas, kura vēlētāju sarakstā ir reģistrēta, būtu pieejami tādi reāli un efektīvi vispārējie tiesību aizsardzības līdzekļi, ar kuriem tā varētu panākt iespēju īstenot savas tiesības, proti, balsot pašvaldības domes vēlēšanās. Tādējādi pieteikuma iesniegšana administratīvajā tiesā Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas izpratnē izskatāmajā lietā nav uzskatāma par iespēju aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem. Tas nozīmē, ka vienīgais reālais un efektīvais tiesību aizsardzības līdzeklis, ko persona, kurai kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums un kura neatrodas tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā ir reģistrēta, var izmantot, lai īstenotu savas tiesības balsot pašvaldības domes vēlēšanās, ir pieteikuma iesniegšana Satversmes tiesā.

Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārums izriet tieši no apstrīdētajām normām un viņa rīcībā nebija reālu un efektīvu iespēju aizstāvēt savas pamattiesības, kuru izmantošana būtu priekšnoteikums Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrās daļas prasību izpildei. Tādējādi Saeimas lūgums par tiesvedības izbeigšanu izskatāmajā lietā ir noraidāms.

15. Satversmes 101. pants nosaka: “Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.

Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.”

Pieteikumā nav apstrīdēta tiesību normu atbilstība visam Satversmes 101. pantam. Izskatāmā lieta neattiecas uz Eiropas Savienības pilsoņu, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, tiesībām piedalīties pašvaldību darbībā, un tajā netiek skarti arī jautājumi par pašvaldību darba valodu.

Tādējādi Satversmes tiesa vērtēs apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un otrās daļas pirmajam teikumam.

16. Pieteikuma iesniedzējs ir tiesājamā persona, kam tika piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums –, un viņš lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas, ciktāl tās liedza viņam piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētāju sarakstā viņš bija reģistrēts.

16.1. Izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, Satversmes tiesai, no vienas puses, jāņem vērā Satversmes tiesas likuma prasības un situācija jāizvērtē tiktāl, ciktāl tas nepieciešams konstitucionālās sūdzības iesniedzēja pamattiesību aizsardzībai, bet, no otras puses, jāievēro tiesiskās vienlīdzības princips un jāvērtē visu to personu situācija, kuras atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar konstitucionālās sūdzības iesniedzēju. Ja konstitucionālajā sūdzībā apstrīdētā tiesību norma attiecas uz plašu atšķirīgu situāciju kopumu, Satversmes tiesa precizē, ciktāl tā izvērtēs apstrīdēto normu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 13. punktu*). Tas saistāms ar to, ka tiesiskas valsts princips prasa, lai Satversmes tiesa atbilstoši tās kompetencei nodrošinātu tādas tiesību sistēmas pastāvēšanu, kurā pēc iespējas pilnīgāk tiktu novērstas Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām neatbilstošs tiesiskais regulējums (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 12.2. punktu*). Tādējādi izskatāmajā lietā nepieciešams precizēt,

kādā apjomā un attiecībā uz kurām personām izvērtējama apstrīdēto normu satversmība.

16.2. Pieteikumā apstrīdēta Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturta un astotā daļa. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotā daļa noteic, ka aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsošana tiek organizēta šo personu atrašanās vietā šā panta pirmajā un ceturtajā daļā noteiktajā kārtībā. Savukārt saskaņā ar šā likuma 32. panta ceturto daļu balsošana vēlētajā atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētais atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētaju sarakstā viņš ir reģistrēts. Tādējādi apstrīdētās normas regulē kārtību, kādā kriminālprocesā iesaistītās personas ar atšķirīgu tiesisko statusu – aizdomās turētās, apsūdzētās un tiesājamās personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, – piedalās pašvaldības domes vēlēšanās.

Ņemot vērā Pašvaldības domes vēlēšanu likuma sistēmu, uz visām šā likuma 32. panta astotajā daļā minētajām personām – aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, – neatkarīgi no šo personu kriminālprocesuālā statusa attiecas viena un tā pati kārtība, kādā šīs personas piedalās pašvaldības domes vēlēšanās, kā arī apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums.

Satversmes tiesa atzīst: izvērtējot ar apstrīdētajām normām noteiktā ierobežojuma ietekmi uz visām Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. pantā astotajā daļā minētajām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums un kuras tādējādi nonākušas apstrīdēto normu tvērumā, tiek nodrošināta lietas vispusīga un objektīva izskatīšana, kā arī procesuālā ekonomija un tādas tiesību sistēmas pastāvēšana, kurā pēc iespējas pilnīgāk un aptverošāk tiek novērsts regulējums, kas neatbilst Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 12.2. punktu*). Saeima atbildes rakstā izteikusi viedokli par apstrīdēto normu piemērošanu un norādījusi, ka izskatāmajā lietā aplūkojamais jautājums ir par personas, kurai piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums –, tiesībām balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kura vēlētaju sarakstā šī persona ir reģistrēta, ja šī persona atrodas apcietinājumā cita vēlēšanu apgabala teritorijā. Savukārt papildu paskaidrojumos Saeima norādījusi, ka apstrīdētās normas skar šauru un specifisku apcietināto

personu loku, un nav pievērsusies šo normu piemērošanas aspektiem atsevišķi attiecībā uz apcietinātajām personām ar atšķirīgu kriminālprocesuālo statusu (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 33. lp. un 7. sēj. 147. un 151. lp.*). Arī pieaicināto personu viedokļos apstrīdēto normu satversmība ir vērtēta šādā aspektā, proti, pašvaldības domes vēlēšanu tiesību ierobežojums aplūkots attiecībā uz visām apstrīdēto normu tvērumā esošajām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums (*sk., piemēram, tiesībsarga viedokli lietas materiālu 8. sēj. 49.–54. lp. un Centrālās vēlēšanu komisijas viedokli lietas materiālu 8. sēj. 10.–13. lp.*).

Satversmes tiesa secina, ka lietā esošie materiāli ir pietiekami, lai attiecībā uz visām apstrīdēto normu tvērumā ietilpstošajām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, izvērtētu apstrīdēto normu satversmību neatkarīgi no tā, vai attiecīgā persona, kurai kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, ir aizdomās turētā, apsūdzētā vai tiesājamā persona.

Abas apstrīdētās normas – Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtnā un astotā daļa – regulē kārtību, kādā personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, piedalās pašvaldības domes vēlēšanās, un tādējādi ir savstarpēji cieši saistītas. Tāpēc Satversmes tiesa izvērtēs šo normu kā vienota tiesiskā regulējuma satversmību.

Līdz ar to Satversmes tiesa izvērtēs apstrīdēto normu kā vienota tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmes 101. panta pirmajai daļai un otrās daļas pirmajam teikumam, ciktāl šīs normas liedz balsot pašvaldības domes vēlēšanās aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums un kuras atrodas ieslodzījuma vietā ārpus tā vēlēšanu apgabala teritorijas, kura vēlētāju sarakstā ir reģistrētas.

17. Satversmes 101. panta pirmā daļa nosaka: “Ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu.” Savukārt Satversmes 101. panta otrās daļas pirmais teikums paredz: “Pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā.”

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 101. pantā ietvertu tiesību piedalīties pašvaldību darbībā īstenošanas veidi nedrīkst būt formāli. Tiem jābūt efektīviem, jo tikai efektīva piedalīšanās atbilst tautvaldības principam. Līdz ar to šīs

pants nosaka valsts pienākumu ne tikai garantēt pilsonim tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās, bet arī radīt priekšnoteikumus tam, lai pilsonis varētu piedalīties valsts un pašvaldību darbībā (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 11. punktu*). No pašvaldības principa izriet tas, ka pašvaldības dome institucionālajā aspektā ir tieši demokrātiski leģitimēts valsts varas orgāns. Turklāt pašvaldības dome izlemj visus attiecīgajā pašvaldībā svarīgākos jautājumus (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-32-05 21. punktu*). Tādējādi katra pilsoņa tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās ir jo īpaši būtiskas demokrātiskā tiesiskā valstī. Attiecībā uz personām, kuras atrodas izmeklēšanas cietumos, Satversmes tiesa norādījusi, ka ir jāpārbauda, vai tiesību normās ietvertie ierobežojumi ir pieļaujami un neaizskar ieslodzīto personu pamattiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 3. punktu*).

17.1. Noskaidrojot Satversmē noteikto pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. Saskaņā ar šo pantu likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par konkretizācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un citu vispārējo tiesību principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību aizsardzības samazināšanas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 2. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-07-01 16.2. punktu*).

Satversmes 101. panta pirmā daļa citstarp ir konkretizējama kopsakarā arī ar Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (turpmāk – Pakts) 25. pantu (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 13. punktu*).

Pakta 25. pants paredz: “Katram pilsonim, neraugoties ne uz kādām 2. pantā minētajām atšķirībām un bez nepamatotiem ierobežojumiem, jābūt tiesībām un iespējai: a) piedalīties valsts lietu kārtošanā gan tieši, gan ar brīvi izraudzītu pārstāvju starpniecību; b) balsot un tikt ievēlētam īstās periodiskās vēlēšanās, kas notiek uz vispārēju un vienlīdzīgu vēlēšanu tiesību pamata, aizklāti balsojot un nodrošinot

vēlētāju brīvas gribas izpausmi [..]”. Savukārt ANO Cilvēktiesību komiteja, skaidrojot Pakta 25. pantu, ir atzinusi, ka valstīm jāveic efektīvi pasākumi, lai nodrošinātu, ka visas personas, kurām ir tiesības balsot, var izmantot šīs tiesības (*sk.: UN Human Rights Committee, General Comment No. 25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (Art. 25 of the Covenant on Civil and Political Rights), 12 July 1996, CCPR/C/21/Rev.1/Add.7, para 11*).

Satversmē noteiktās pilsoņu tiesības piedalīties valsts un pašvaldību darbībā konkretizējamas arī kopsakarā ar Eiropas vietējo pašvaldību hartu (turpmāk – Harta) (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 16. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2007-21-01. 7. punktu*).

Hartas preambulā atzīts, ka viens no katras demokrātiskas iekārtas galvenajiem pamatiem ir vietējā vara, savukārt pilsoņu tiesības piedalīties publisko lietu pārvaldīšanā pieder pie demokrātijas principiem, kas ir kopīgi visām Eiropas Padomes dalībvalstīm. Harta ir vērsta uz to, lai tajā noteiktos pienākumus valstis iespēju robežās padarītu par savas konstitucionālās sistēmas sastāvdaļu un līdz ar to nodrošinātu attiecīgo normu ievērošanu citstarp arī ar konstitucionālās kontroles starpniecību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 12. marta sprieduma lietā Nr. 2020-37-0106 21.2. punktu*).

17.2. Satversmes 101. panta otrās daļas pirmais teikums nosaka personas, kuras ir tiesīgas likumā noteiktajā kārtībā ievēlēt pašvaldības, proti, tie ir pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka likumdevēja kompetencē ir noteikt to, kas uzskatāms par “pilntiesīgu pilsoni” šā panta izpratnē (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā Nr. 2005-13-0106 13.2. punktu*). Līdz ar to Satversmē lietotais jēdziens “pilntiesīgs pilsonis” jāskata kopsakarā ar Pašvaldības domes vēlēšanu likumu.

To personu loku, kurām ir tiesības vēlēt pašvaldību vai kurām šīs tiesības ir ierobežotas, konkretizē Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 5. un 6. pants. Saskaņā ar minētā likuma 5. panta pirmo daļu Latvijā tiesības vēlēt domi ir Latvijas pilsonim un Eiropas Savienības pilsonim, kurš nav Latvijas pilsonis, bet ir reģistrēts Fizisko personu reģistrā. Savukārt šā panta otrā daļa noteic, ka tiesības vēlēt ir personai, kura vēlēšanu dienā sasniegusi 18 gadu vecumu, ir reģistrēta vēlētāju reģistrā un vismaz

90 dienas pirms vēlēšanu dienas ir reģistrēta dzīvesvietā attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā, vai personai, kurai attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā pieder likumā noteiktajā kārtībā reģistrēts nekustamais īpašums un uz kuru neattiecas kāds no šā likuma 6. pantā minētajiem ierobežojumiem. Savukārt 6. pants nosaka personas, kurām Latvijā nav tiesību vēlēties pašvaldības domi. Saskaņā ar šā panta 2. punktu Latvijā vēlēties pašvaldības domi nav tiesību personām, kuras izcieš sodu brīvības atņemšanas vietās, un saskaņā ar 3. punktu – personām, kurām nav tiesību vēlēties Eiropas Savienības dalībvalstī, kuras pilsoņi tās ir. Tādējādi Latvijas pilsonis, kuram kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, ir pilntiesīgs Latvijas pilsonis Satversmes 101. panta izpratnē un viņam ir tiesības vēlēties pašvaldības domi.

17.3. Pašvaldības domes vēlēšanu likumā ir paredzētas tiesības balsot aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājāmām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums. Attiecībā uz minēto personu balsošanas kārtību ir piemērojama Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta pirmā un ceturtnā daļa. Saskaņā ar šā panta pirmo daļu gadījumā, ja atsevišķi vēlētaji veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, iecirkņa komisija, pamatojoties uz šo vēletāju vai viņu pilnvarotas personas rakstveida iesniegumu, kas reģistrēts īpašā žurnālā, organizē balsošanu šo vēletāju atrašanās vietā, nodrošinot aizklātību. Savukārt šā panta ceturtnā daļa paredz, ka balsošana vēletāja atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēletājs atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēletāju sarakstā viņš ir reģistrēts. Saskaņā ar minēto tiesisko regulējumu personas, kurām kā drošības līdzeklis ir piemērots apcietinājums, var balsot tikai sešu pašvaldību – Rīgas pilsētas, Liepājas pilsētas, Daugavpils pilsētas, Jelgavas pilsētas, Olaines novada un Valmieras pilsētas – domju vēlēšanās, jo citās Latvijas pašvaldībās nav izmeklēšanas cietumu. Tādējādi apstrīdētās normas liedz apcietinātajām personām piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās ieslodzījumā vietā, ja šīs personas neatrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēletāju sarakstā ir reģistrētas.

Pieteikuma iesniedzējs ir Latvijas pilsonis un uz 2021. gada 5. jūnija pašvaldību domju vēlēšanu brīdi nebija notiesāts ar spēkā stājušos tiesas spriedumu. Tādēļ uz viņu nav attiecināms Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 6. panta 2. punktā noteiktais tiesību ierobežojums. Ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas saīsināto spriedumu Pieteikuma iesniedzējam kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, un minēto pašvaldību domju vēlēšanu norises laikā viņš atradās Rīgas

Centrālcietumā. Pieteikuma iesniedzējs bija reģistrēts Ventspils valstspilsētas vēlētajū sarakstā, un viņa vēlēšanu apgabals bija šīs valstspilsētas pašvaldība. Tādējādi apstrīdētās normas viņam liedza balsot Ventspils valstspilsētas pašvaldības vēlēšanās.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētās normas gan aizdomās turētajām, gan apsūdzētajām un tiesājamām personām, kurām piemērots drošības līdzeklis – apcietinājums – un kuru atrašanās vieta nesakrīt ar tā vēlēšanu apgabala teritoriju, kura vēlētajū sarakstā šīs personas ir reģistrētas, ierobežo tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās.

Tātad apstrīdētās normas rada aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums un kuras atrodas ieslodzījuma vietā ārpus tā vēlēšanu apgabala teritorijas, kura vēlētajū sarakstā šīs personas ir reģistrētas, Satversmes 101. panta pirmajā daļā un otrās daļas pirmajā teikumā ietvertu pamattiesību ierobežojumu.

18. Satversmes 101. panta pirmajā daļā un otrās daļas pirmajā teikumā ietvertās tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās var tikt ierobežotas likumā paredzētajos gadījumos, taču Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2002-18-01 secinājumu daļas 3. punktu*).

19. Lai izvērtētu to, vai apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2020-50-01 15. punktu*).

Pamattiesību ierobežojumam jābūt noteiktam tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 15. punktu*). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tikai būtiski procedūras pārkāpumi ir pamats tam, lai atzītu, ka pieņemtajam aktam nav juridiska spēka (*sk. Satversmes tiesas 2019. gada 6. marta sprieduma lietā Nr. 2018-11-01 18.1. un 18.5. punktu*).

19.1. Lai gan apstrīdētās normas vērtējamas kā vienots tiesiskais regulējums, tomēr Satversmes tiesai jāpārbauda, vai katra no minētajām normām ir pieņemta pienācīgā kārtībā.

19.1.1. 1994. gada 13. janvārī pieņemtajā Pilsētas domes, rajona padomes un pagasta padomes vēlēšanu likumā bija iekļauts balsošanas nosacījums, kas saistīts ar atrašanos attiecīgās pašvaldības teritorijā. Minētajā likumā jau sākotnēji bija paredzēts īpašs balsošanas regulējums tiem vēlētājiem, kas veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās. Šā likuma 32. panta trešā daļa paredzēja: “Balsošana vēlētāju atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētājs atrodas attiecīgās pilsētas, rajona vai pagasta administratīvajā teritorijā.” Saglabājot šo balsošanas nosacījumu, minētā norma vairākkārt tika terminoloģiski precizēta un izteikta jaunā redakcijā ar 2000. gada 6. aprīļa likumu “Grozījumi Pilsētas domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā” un ar 2004. gada 11. oktobra likumu “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā”.

Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturrtā daļa spēkā esošajā redakcijā tika pieņemta ar 2020. gada 11. jūnija likumu “Grozījumi Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā”. Likumprojekts Nr. 617/Lp13 “Grozījumi Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā” (turpmāk – Likumprojekts Nr. 617/Lp13) tika iesniegts Saeimai 2020. gada 12. martā un izskatīts trijos lasījumos. Likumprojekta Nr. 617/Lp13 izskatīšanas laikā par to saņemti vairāki priekšlikumi, kas apspriesti 13. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas sēdēs (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 88.–123. lp.*). Minētie priekšlikumi neskāra izskatāmajā lietā apstrīdēto pamattiesību ierobežojumu.

Likums “Grozījumi Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā” tika pieņemts 2020. gada 11. jūnijā un izsludināts 2020. gada 22. jūnijā oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 119C.

Tādējādi Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturta daļa ir izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

19.1.2. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotā daļa tika pieņemta ar 2004. gada 11. novembra likumu “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā”. Likumprojekts Nr. 893 “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā” (turpmāk – Likumprojekts Nr. 893) tika iesniegts Saeimai 2004. gada 12. augustā un izskatīts trijos lasījumos. Likumprojekta izskatīšanas laikā par to saņemti Saeimas Juridiskā biroja, kā arī deputātu sagatavotie priekšlikumi, kas apspriesti 8. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas sēdēs (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 89.–101. lp. un 6. sēj. 47.–59. lp.*). Minētie priekšlikumi neattiecas uz izskatāmajā lietā apstrīdēto pamattiesību ierobežojumu.

Likums “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā” tika pieņemts 2004. gada 11. novembrī un izsludināts 2004. gada 25. novembrī oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 187.

Tādējādi Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotā daļa ir izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā.

Lietas dalībnieki nav izteikuši iebildumus par apstrīdēto normu izsludināšanas kārtību. Arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētās normas ir izsludinātas un pieejamas atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām, kā arī ir pietiekami skaidri formulētas.

19.2. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normai, kas ierobežo personas pamattiesības, jābūt gan saprotamai, gan paredzamai. Proti, tiesību normai jābūt formulētai pietiekami precīzi un skaidri. Normai jābūt formulētai tā, lai ļautu personām skaidri paredzēt noteikumu piemērošanas jomu un nozīmi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 15.2. punktu*).

Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotā daļa paredz vēlēšanu tiesības aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājāmām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, un noteic, ka balsošana šīm personām tiek organizēta to atrašanās vietā šā panta pirmajā un ceturtajā daļā noteiktajā kārtībā. Saskaņā ar Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturto daļu balsošana vēlētajā atrašanās vietā notiek tikai tad, ja vēlētais atrodas tā vēlēšanu apgabala

teritorijā, kura vēlētajū sarakstā viņš ir reģistrēts. No apstrīdētajām normām ir iespējams izsecināt kārtību, kādā tiek organizētas pašvaldības domes vēlēšanas personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums. Tādējādi persona var izprast no apstrīdētajām normām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt šo normu piemērošanas sekas.

19.3. Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, apstrīdētās normas ir pretrunā ar labas likumdošanas principu, jo likumdevējs neesot pārbaudījis to atbilstību Satversmei, ņemot vērā Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos paustās atziņas. Pēc Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2002-18-01 “Par Saeimas vēlēšanu likuma 2. panta 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 6., 8. un 91. pantam” (turpmāk – Spriedums lietā Nr. 2002-18-01) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 6. oktobra sprieduma lietā “*Hirst (no. 2) v. The United Kingdom*”, pieteikums Nr. 74025/01, (turpmāk – Spriedums lietā “*Hirst (no. 2) v. The United Kingdom*”) pieņemšanas likumdevējs ar 2009. gada 26. februāra likumu “Grozījumi Saeimas vēlēšanu likumā” esot paredzējis īpašu kārtību, kādā vēletāji, kuriem kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums vai kuri izcieš ar brīvības atņemšanu saistītu sodu, Saeimas vēlēšanās var piedalīties ieslodzījuma vietā. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevējam bija jāpārskata arī Pašvaldības domes vēlēšanu likums, paredzot līdzīgu kārtību – bez ierobežojumiem – arī pašvaldību domju vēlēšanās.

Spriedumā lietā Nr. 2002-18-01 tika vērtēti Saeimas vēlēšanu tiesību ierobežojumi, neapskatot ierobežojumus attiecībā uz pašvaldības domes vēlēšanām. Pašvaldības domes vēlēšanu administrēšanu un organizēšanu veic konkrētās pašvaldības vēlēšanu komisija, un tā ir atbildīga tikai par savas pašvaldības domes vēlēšanām. Katras pašvaldības administratīvā teritorija veido atsevišķu vēlēšanu apgabalu, un minētā sprieduma pieņemšanas brīdī Latvijā bija 552 pašvaldību vēlēšanu apgabali (*sk.: Centrālās vēlēšanu komisijas statistika, pieejama: www.cvk.lv*). Vēletājam pašvaldības domes vēlēšanās ir tiesības balsot tajā vēlēšanu apgabalā, kurā ir viņa reģistrētā dzīvesvieta 90 dienas pirms vēlēšanu dienas, vai pašvaldībā, kurā viņam pieder nekustamais īpašums. Savukārt atbilstoši Saeimas vēlēšanu likumam Latvija iedalāma piecos Saeimas vēlēšanu apgabalos. Personai ir tiesības balsot jebkurā vēlēšanu apgabalā un izvēlēties jebkuru vēlēšanu iecirkni Latvijā vai ārvalstīs. Tādējādi Saeimas vēlēšanu un pašvaldības domju vēlēšanu

norise un organizēšana būtiski atšķiras. Līdz ar to Spriedumā lietā Nr. 2002-18-01 izdarītie secinājumi nevar tikt automātiski attiecināti uz pamattiesību ierobežojumu, kas noteikts Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotajā daļā. Savukārt Spriedumā lietā “*Hirst (no. 2) v. The United Kingdom*” tika vērtēts absolūts aizliegums notiesātajām personām piedalīties parlamenta vēlēšanās.

Satversmes tiesa nekonstatē būtiskus likumdošanas procedūras pārkāpumus ar apstrīdētajām normām noteiktā pamattiesību ierobežojuma pieņemšanas procesā.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

20. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 18. punktu*). Satversmes 116. pants noteic, ka tiesības “var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību”. Turklāt tas, vai šādam ierobežojumam ir leģitīms mērķis, Satversmes tiesai ir jāvērtē, ievērojot pašreizējo sabiedrības un valsts demokrātiskās attīstības pakāpi (*sal. sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 20.1. punktu*).

Satversmes 101. pants paredz būtiskas tiesības, kas kalpo kā pamats demokrātiskas iekārtas pastāvēšanai un ir vērstas uz demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanu. Tās ir tiesības ikvienam Latvijas pilsonim likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Tādēļ jo īpaši tādām ierobežojumiem, kas attiecas uz pašvaldības domes vēlēšanu tiesībām, ir jābūt noteiktam svarīgu sabiedrības interešu – leģitīma mērķa – labad.

Satversmes tiesas procesā pienākums uzrādīt un pamatot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2019-05-01 20. punktu*). Saeima papildu paskaidrojumos norāda, ka Pieteikuma iesniedzējam bija pienākums pirms vērsšanās

Satversmes tiesā izmantot vispārējos tiesību aizsardzības līdzekļus un tāpēc tai neesot pamata izteikt apsvērumus par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 101. pantam, jo no šīm normām neizriet minētajā Satversmes pantā noteikto tiesību ierobežojums (*sk. lietas materiālu 7. sēj. 150. lp.*). Tādējādi Saeima ne atbildes rakstā, ne papildu paskaidrojumos nav norādījusi, kāds ir apstrīdētajās normās noteiktā pašvaldības domes vēlēšanu tiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis.

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi: ja Saeimas atbildes rakstā nav norādīts, kāds ir ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis, Satversmes tiesai *ex officio* ir pienākums objektīvi izvērtēt visus lietas apstākļus un noskaidrot šāda mērķa esību vai – tieši pretēji – neesību (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 23. punktu un 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 15. punktu*).

20.1. Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apstrīdētajām normām nav leģitīma mērķa. Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtais daļas mērķis esot atvieglot vēlēšanu komisiju darbu, atbrīvojot tās no pienākuma organizēt pašvaldības domes vēlēšanas tiem vēlētājiem, kuri atrodas apcietinājumā ārpus atbilstošā vēlēšanu apgabala teritorijas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 15. lp.*). Pēc Pieteikuma iesniedzēja ieskata, mērķis atvieglot izpildvaras darbu pats par sevi neatbilst nevienam no Satversmes 116. pantā minētajiem leģitīmajiem mērķiem. Savukārt Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta astotās daļas mērķis esot piešķirt tiesības balsot pašvaldības domes vēlēšanās apcietinātajām personām atbilstoši Spriedumam lietā Nr. 2002-18-01 un Spriedumam lietā “*Hirst (no. 2) v. The United Kingdom*”.

2004. gada 11. novembra likuma “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā” projekta anotācijā norādīts, ka “tiek paplašināts subjektu loks, kam ir tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās, kā arī precizēti aktīvo un pasīvo vēlēšanu tiesību ierobežojumi”. Ar attiecīgo likumu citstarp tika paredzētas tiesības apcietinātajām personām balsot tādā pašā kārtībā, kāda līdz šā likuma spēkā stāšanās brīdim bija noteikta tikai personām, kas veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās. Tādējādi pēc 2004. gada 11. novembra likuma “Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā” spēkā stāšanās gan uz apcietinātām personām, gan vēlētājiem, kuri veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, attiecas Pašvaldības domes vēlēšanu

likuma 32. panta ceturtais daļas noteikumi. Proti, balsošana šo vēlēšanu atrašanās vietā notiek tikai tad, ja viņi atrodas tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlēšanu sarakstā ir reģistrēti.

Minētā likuma projekta anotācijā ir ietverta atsauce uz Latvijas Republikas vēlēšanu sistēmas pilnveidošanas koncepciju, kas apstiprināta ar Ministru kabineta 2003. gada 24. oktobra rīkojumu Nr. 658. Šīs koncepcijas mērķis ir ieviest iepriekšēju vēlēšanu reģistrēšanu un izveidot vēlēšanu reģistru. Koncepcijā norādīts, ka tiek saglabāta līdzšinējā kārtība to vēlēšanu – t. i., personu, kurām veselības stāvokļa dēļ nav iespēju ierasties vēlēšanu telpās, vai personu, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, – tiesību nodrošināšanai, kuri vēlēšanu dienā nevar fiziski ierasties vēlēšanu iecirknī.

Likumdevējs, saglabājot apstrīdētajās normās iekļauto pamattiesību ierobežojumu, nav norādījis un pamatojis šā ierobežojuma leģitīmo mērķi. Arī no 8. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas sēžu protokoliem un audioierakstiem nav iespējams to izsecināt (*sk. lietas materiālu 5. sēj. 62.–88. lp.*). Ar apstrīdētajām normām noteiktais pašvaldības domes vēlēšanu tiesību ierobežojums personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, nodrošina vienīgi valsts un pašvaldību resursu ietaupījumu.

20.2. Tiesībsargs norāda, ka faktiskās grūtības nodrošināt personu, kuras ilgstoši atrodas ieslodzījuma vietā, piedalīšanos pašvaldības domes vēlēšanās nav identificējamā ar leģitīmu mērķi (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 49.–54. lp.*). Tiesībsarga 2013. gadā veiktās pārbaudes lietas par apcietināto personu tiesībām piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās ietvaros Ieslodzījuma vietu pārvalde norādījusi uz praktiskām grūtībām nodrošināt apcietināto personu tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās. Pārvalde paskaidrojusi, ka ieslodzījuma vietās būtu organizējama balsošana par visu pašvaldību domju kandidātu sarakstiem. Tas sarežģītu vēlēšanu procesu, jo konkrētās ieslodzījuma vietas administrācijai būtu jā sagatavo visi, t. i., katrai administratīvajai teritorijai atbilstošie vēlēšanu saraksti. Šādu vēlēšanu sarakstu sagatavošana prasītu daudz laika un būtu saistīta ar risku, ka tajos var nebūt iekļautas personas, kas ieslodzījuma vietā ievietotas īsi pirms vēlēšanu dienas (*sk. Ieslodzījuma vietu pārvaldes vēstuli tiesībsargam lietas materiālu 8. sēj. 58. lp.*). Savukārt Tieslietu ministrija norādījusi, ka ierobežojuma leģitīmais mērķis varētu būt “pēc iespējas garantēt personām tiesības piedalīties vēlēšanās, tajā pašā laikā

samērojot šo tiesību realizēšanu ar faktiskām iespējām nodrošināt vēlēšanu norisi”. Ministrija paskaidrojusi, ka, ņemot vērā lielo vēlēšanu apgabalu skaitu pašvaldību domju vēlēšanās, tehniski ir sarežģīti un grūti nodrošināt balsošanu vienā atrašanās vietā par visu vēlēšanu apgabalu kandidātu sarakstiem (*sk. Tieslietu ministrijas vēstules tiesībsargam lietas materiālu 8. sēj. 61. un 75. lp.*). Tiesībsargs savā atzinumā minētajā pārbaudes lietā secinājis, ka Pašvaldības domes vēlēšanu likumā ietvertajam regulējumam attiecībā uz kārtību, kādā apcietinātās personas var balsot pašvaldības domes vēlēšanās, nav legītīma mērķa (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 70.–71. lp.*).

Tieslietu ministrija savā viedoklī, kuru iesniedza izskatāmajā lietā, norādījusi, ka vēlēšanu tiesībām jābūt praktiski īstenojamām bez nepamatotiem ierobežojumiem, un atzīst, ka apcietināto personu tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās ir ierobežotas tehnisku risinājumu trūkuma dēļ (*sk. lietas materiālu 8. sēj. 40. lp.*). Ministrija citstarp sniedza informāciju par tās izstrādāto likumprojektu “Grozījumi Pašvaldības domes vēlēšanu likumā”, kas paredz noteikt kārtību, kādā personas, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, varēs īstenot tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās, balsojot pa pastu. Saeima 2022. gada 22. februārī minēto likumprojektu pieņēma pirmajā lasījumā (*sk. likumprojektu Nr. 1326/Lp13 “Grozījumi Pašvaldības domes vēlēšanu likumā”, pieejams Saeimas likumprojektu reģistrā*).

20.3. Demokrātiskā tiesiskā valstī nav pieļaujama tāda situācija, kurā bez legītīma mērķa tiek ierobežotas pilsoņu tiesības balsot pašvaldības domes vēlēšanās. Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka vēlēšanu tiesības tiek atzītas par svarīgākajām politiskajām tiesībām (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2002-18-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Vēlēšanu tiesības nodrošina pilsoņu pārstāvību valsts un pašvaldību darbībā un ir viens no demokrātiskas valsts pamatelementiem. Ikviena pilsoņa balsstiesībām ir nozīme. Katra pilsoņa balss ir cieņas un pilsoniskās atbildības apliecinājums pret savu valsti. Ir būtiski, lai savas balsstiesības varētu izmantot katrs pilsonis, un valstij ir pienākums gādāt, lai tiesības piedalīties pašvaldības domes vēlēšanās būtu praktiski īstenojamas bez nepamatotiem ierobežojumiem.

Tādējādi izskatāmajā lietā nav iespējams secināt, ka ar apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums aizsargātu kādas svarīgas sabiedrības intereses.

Tā kā apstrīdētajās normās noteiktajam pamattiesību ierobežojumam nav legītīma mērķa, tas neatbilst Satversmes 101. panta pirmajai daļai un otrās daļas pirmajam teikumam.

21. Satversmes tiesa vērš likumdevēja uzmanību uz to, ka Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtnā daļa ierobežo arī to personu tiesības balsot pašvaldības domes vēlēšanās, kuras veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās. Ierobežojums citstarp skar tādas personas, kas pašvaldības domes vēlēšanu laikā uzturas ārstniecības vai sociālās aprūpes iestādēs. Arī šīs personas pašvaldības domes vēlēšanās var balsot tikai tādā gadījumā, ja to atrašanās vieta ir tā vēlēšanu apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā šīs personas reģistrētas.

Līdz ar to Saeimai ir nepieciešams apsvērt Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturtnajā daļā paredzētā ierobežojuma satversmību arī attiecībā uz tām personām, kuras veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās.

22. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Savukārt šā likuma 31. panta 11. punkts paredz Satversmes tiesas tiesības spriedumā norādīt brīdi, ar kuru šāda norma zaudē spēku.

Satversmes tiesa ir atzinusi: lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā jāņem vērā tas, ka tiesas uzdevums ir pēc iespējas novērst pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Turklāt tiesai jāgādā arī par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu jaunus Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumus, kā arī nenodarītu būtisku kaitējumu valsts vai sabiedrības interesēm (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 17. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-18-01 25. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs lūdz atzīt apstrīdētās normas par spēkā neesošām attiecībā uz viņu no pamattiesību aizskāruma rašanās dienas – 2021. gada 5. jūnija, kad viņam tika liegts balsot pašvaldības domes vēlēšanās. Tikai atzīstot apstrīdētās

normas par spēkā neesošām no šīs dienas, esot iespējams novērst Pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 23.–24. lp.*). Lai pēc iespējas novērstu nelabvēlīgās sekas, ko Pieteikuma iesniedzējam radījušas apstrīdētās normas, attiecībā uz viņu šīs normas, ciktāl tās liedz tiesājamai personai, kurai kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, balsot pašvaldības domes vēlēšanās, atzīstamas par spēkā neesošām no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturto un astoto daļu, ciktāl šīs normas liedz pašvaldības domes vēlēšanās balsot aizdomās turētajām, apsūdzētajām vai tiesājamām personām, kurām kā drošības līdzeklis piemērots apcietinājums, ja šīs personas atrodas ieslodzījuma vietā, kas nav tā apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā tās ir reģistrētas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un otrās daļas pirmajam teikumam.

2. Attiecībā uz Aivaru Lembergu atzīt Pašvaldības domes vēlēšanu likuma 32. panta ceturto un astoto daļu, ciktāl šīs normas liedz viņam balsot pašvaldības domes vēlēšanās, ja viņš atrodas ieslodzījuma vietā, kas nav tā apgabala teritorijā, kura vēlētāju sarakstā viņš ir reģistrēts, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajai daļai un otrās daļas pirmajam teikumam un spēkā neesošu no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš